VERONICA BÂLICI

Institutul de ştiinţe ale Educaţiei
(Chişinău)

CONŞTIINŢA LINGVISTICĂ – VALOARE DEFINITORIE A FIINŢEI UMANE

Abstract

Linguistic consciousness as a unity of language and culture is a fundamental value of a human being. It is a special form of human general consciousness as it takes its constant features. Education, which aims at forming linguistic consciousness, is defined as linguistic education. Formation of linguistic consciousness is a kind of insurance against chaos; it confers unity and integrity to human being in the process of its growing.

Interesul nostru pentru subiectul tratat este determinat de interogaţiile cu privire la valoarea pe care o conferă fenomenului de europenizare şi globalizare sentimentul naţional şi identitatea culturală ca scop central al devenirii şi demnităţii umane. Or, orice întrebare cu privire la un lucru, afirmă M. Heidegger, presupune că el necesită a-i determina din nou sensul, a i-l restitui. Marele filozof german se întreabă în ce constă omenescul omului, adevărata demnitate a lui? Tot el adevereşte: în esenţa sa. Omul este păstorul Fiinţei şi el fiinţează doar în esenţa sa. Dar el se întâlneşte anevoie cu esenţa sa, adică cu sine însuşi [13, p. 327-328].

Majoritatea oamenilor *există*, susţine Şt. Lupaşcu, şi ei nu au conştiinţa de a fi [15, p. 128]. Aceasta din urmă ar presupune alegerea *istoriei* – a comunităţii de dragoste şi destin, în mod raţional şi responsabil. Însă orice motiv pur exterior, obişnuinţa, nonvalorile – toate conduc spre devenirea întru devenire – „moartea spirituală a unui popor, stat sau individ", iar spiritul comunitar este ca şi cum dizolvat [23, p. 22].

De aceea viaţa nu trimite la ea, scrie celebrul filosof Hegel, ci la conştiinţă [12, p. 119]. Dar lăcaşul sinelui nu este Egoul psihologic, ci Spiritul, care e *realitatea etică*, el fiind unitatea şi identitatea tuturor [Ibidem, p. 248]. C. Noica va afirma şi el că problematica fiinţei este de înţeles prin unitatea de conştiinţă a spiritului – *devenirea întru fiinţă* – expresie a reînnoirii ontologice şi a desăvârşirii umane [18].

Conştiinţa, ca finalitate a vieţii şi educaţiei, pentru cei mai de seamă cugetători ai omenirii, este identificată cu însăşi fiinţa umană. Ea se defineşte ca *valoare imanentă*, ca stare de fapt a fiinţei umane, ca dimensiune dinamică, ca *valoare in actu* a acesteia: conştiinţa *este*, dar mai ales conştiinţa *devine*. Conştiinţa reprezintă filonul personalităţii umane şi are drept caracteristici constante *unitatea cunoaşterii, reflexivitatea, atitudinea intelectuală, gândirea articulată, devenirea conştientă* (Spirit), *afectivitatea* (Socrate, R. Descartes, Im. Kant, W. Hegel, K. Popper, M. Heidegger, Şt. Lupaşcu, C. Noica, L. Blaga). Ea este starea prin care fiecare om se simte participant şi responsabil faţă de tot ceea ce se întâmplă în lume şi în realitatea în care el trăieşte. Această metastructură sau activitate cognitivă

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

sui-generis, caracterizată printr-o emergență interogativă ireductibilă, se exprimă *prin limbă*, fiind fenomenul care dă seama despre sine însuşi, adică se conştientizează pe sine.

Hegel afirmă că asigurarea certitudinii spiritului în el însuşi este limba: „*limbajul* este aceea în care spiritul capătă existență. Limbajul este conştiința-de-sine existentă *pentru ceilalți*" [13, p. 367].

Când limbă e tratată sub aspect profund ontologic, drept „casă a ființei noastre", filozoful culturii M. Cimpoi se întoarce la gândirea eminesciană, la fel ca Noica, şi ne dezvăluie că Eminescu şi Heidegger se întâlnesc la o distanță de aproape o sută de ani: „Nu noi suntem stăpâni ai limbii, ci limba e stăpânul nostru" (M. Eminescu) şi apoi „Omul se poartă ca şi cum el ar fi făuritorul şi dascălul limbii, când de fapt *ea* rămâne stăpâna omului" (Heidegger) [2, p. 18; 19, p. 122]. Adevărul este că omul este şi devine numai în măsura în care dispune de limbă, ca valoare supremă a tuturor valorilor.

Ființa umană nu există altfel decât *prin* limbă şi *în* limbă, iar omul vorbeşte „în măsura în care corespunde limbii". Şi deoarece „limba este locul de adăpost al Ființei", dimensiunea ontologică a limbajului se rezumă la necesitatea de „a conduce limbajul ca limbaj spre limbaj" (M. Heidegger). Acest lucru este posibil atunci când gândirea devine profundă. Dar, când limba ajunge sub dictatura opiniei publice, nu se mai gândeşte. Pericolul provine din periclitarea esenței omului. Prin urmare, omul „trebuie să devină conştient de seducția exercitată de opinia publică şi de lipsa de vlagă a existenței private" [13, p. 324-326].

Ceea ce este problematic constă în faptul că dereglarea secvenței „ascultare-vorbire" a condus la dereglarea raportului omului cu Ființa [Ibidem, p. 372]. Limba nu trebuie gândită pornind de la corespondența cu esența omului, căci „esența limbii ține de Istoria Ființei. Se cuvine să gândim esența limbii ca provenind din corespondența ei cu Ființa şi anume ca fiind această corespondență, adică lăcaş al esenței Omului" [Ibidem, p. 326-339].

Astfel, putem înțelege de ce sărăcia limbii derivă din periclitarea esenței omului. Folosirea corectă a limbii nu suprimă acest pericol, limba rămânând „o simplă carcasă în spatele căreia oamenii îşi văd de uneltirile lor". Gândirea şi poezia pot orienta limba către o structurare mai originară. Gândirea aduce în limbă cuvântul nerostit al Ființei, iar limba este ridicată în locul de deschidere a Ființei. Numai atunci „limba *este* în acea modalitate misterioasă şi care totuşi ne domină constant, străbătându-ne" [Ibidem, p.364-365].

În acest sens, unicul scop al gândirii, care este neobişnuit de simplu, este aducerea în limbă a acestei veniri a Ființei. Aşadar, rostirea despre Ființa înțeleasă ca destin al adevărului e legea supremă a gândirii. Pentru M. Heidegger „legea rostirii cuvenite gândirii care se mişcă pe planul Istoriei Ființei este: *rigoarea meditației*, *grija sporită pentru rostire*, *economia cuvântului*". E necesar să acordăm mult mai multă atenție gândirii şi cultivării cuvântului [Ibidem, p. 365-367].

Limba este esența omenescului în om. Pentru a pătrunde/forma omenescul în om este necesar să se ajungă la esența lucrurilor, care ne parvine prin/din limbă. Dacă înțelegem că limba este cea mai înaltă şi prima dintre toate chemările, atunci vom respecta esența acesteia. Dar gândirea noastră concepe *prea sărăcăcios* esența lucrurilor. Altminteri, *criza propriu-zisă a locuirii* vine din faptul că „muritorii au să caute neîncetat esența locuirii". În plus, pentru locuire sunt esențiale construirea şi gândirea. Ele au nevoie de exersare, de o lungă experiență şi de o practică neîntreruptă. Ajuns în locuire, omul devine *ocrotit*,

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

cuvântului i se restituie „caracterul nepreţuit al esenţei sale” şi „limba survine în Istorie în chip autentic” [Ibidem, p. 147-162].

În definiţia lui E. Coşeriu dată limbajului primează *unitatea limbaj-cultură şi identificarea limbii cu lumea, cu fiinţa şi cu naţiunea*: „Limbajul este, pe de-o parte, baza culturii, a întregii culturi şi, pe de altă parte, este o formă a culturii. Adică, numai limbajul are această posibilitate de a fi limbaj şi realitate în acelaşi timp, şi de a vorbi şi despre sine însuşi. Muzica nu poate vorbi despre muzică, nici sculptura despre sculptură” [5, p. 102-103]. De aceea, *limbajul* educă, educă prin supunere la valori (C. Noica).

E. Coşeriu dezvăluie *esenţa caracterului social al limbajului* şi, prin urmare, a *conştiinţei lingvistice*, afirmând că „prima referinţă a limbajului este referinţa la alţii”, iar „referinţa n-ar fi obiectivă dacă nu s-ar manifesta pentru alţii”, de aceea „a fi om înseamnă a fi unul cu alţii”. Datorită acestui fapt conţinuturile noastre de conştiinţă sunt deja comune la origine. Or, dimensiunea fundamentală a alterităţii este în întreg, în capacitatea fiinţei umană de a se deschide către alte fiinţe. Limbajul, de aceea, se prezintă sub formă de limbă naţională în conştiinţa de limbă a vorbitorilor, fiecare limbă este pentru ei „limbajul pur şi simplu, modul în care această comunitate a interpretat lumea şi o oferă ca lume universală tuturor celorlalte comunităţi” [6, p. 127].

Mai mult, fiecare vorbitor concepe limba sa ca limbă universală, consideră că este lumea aşa cum este ea concepută şi înţeleasă şi că este ordonarea lumii, adică transformarea lumii într-un cosmos ordonat aşa cum o comunitate o oferă în general umanităţii. Dacă lumea mea este cea pe care mi-o dă mie limba mea, atunci „fiecare dintre limbi este o perspectivă asupra universului întreg” [Ibidem]. Astfel este confirmată ideea lui W. Humboldt despre limbă ca întruchipare a *viziunii despre lume a naţiunii*, esenţa şi raţiunea de a fi a naţiunii.

E. Coşeriu deosebeşte trei tipuri de unităţi: o unitate pur lingvistică, o unitate naţională şi o unitate de stat. Unitatea lingvistică este baza unităţii naţionale. Ceea ce motivează faptul lingvistic şi activitatea noastră este această aspiraţie spre *unitate*. Or, limba este pentru vorbitor *legământ*, în sensul latin al cuvântului *obligatio* [Ibidem, p. 126-130].

Şi M. Foucault atribuie limbajului valoarea de *esenţă a fiinţei umane,* atunci când afirmă că suntem dominaţi şi îmbibaţi de acesta [10, p. 352]. Factorii care determină existenţa concretă a omului, menţionează M. Foucault, sunt munca, viaţa şi limbajul, deci şi „accesul la el trece în mod obligatoriu prin cuvintele şi prin organismul lui, prin obiectele pe care el le produce, ca şi cum acestea ar fi cele care deţin adevărul în ceea ce-l priveşte; iar el însuşi nu se dezvăluie propriilor săi ochi decât sub chipul unei fiinţe care este deja <…> într-o ireductibilă anterioritate, o fiinţă vie, un instrument de producţie, un vehicul al unor cuvinte care îl preexistă”. Aceste valori îl anticipează şi îl traversează, aşa încât omul este mereu tentat să constituie o metafizică a vieţii, a muncii şi a limbajului. Numai că metafizica unui limbaj poate fi reapropiată doar devenind conştienţi de propria cultură [Ibidem, p. 367-372].

La M. Heidegger unitatea limbii şi culturii este explicată prin identificarea limbii cu dialogul. „Suntem *un* dialog, formulează simplu M. Heidegger. Dar ştim că această simplitate este bogăţia şi profunzimea noastră originară. Aceasta înseamnă că unitatea dialogului constă în esenţialitatea cuvântului, „asupra căruia cădem de acord, pe baza căruia suntem uniţi şi, în felul acesta, suntem în mod autentic noi înşine” [13, p. 87, 197-198]. Idee decisivă pentru noi, ea este confirmată de C. Noica,

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

care consemnează că ceea ce se comunică sunt cunoştinţe, iar pentru înţelesuri e mai mult decât comunicare – e comuniune. Dacă prin conştiinţă, menţionează el în altă parte, natura a obţinut o formă de uniune cu lumea, atunci şi limbajul ne uneşte cu ceilalţi [18, p. 158].

Despre unitatea naţională realizată prin limbă a scris şi C. Rădulescu-Motru, care crede că anume conştiinţa comunităţii de limbă este conştiinţa comunităţii de cultură, deoarece prin ,,cultivarea limbii se mijloceşte cultura în genere" [24, p. 37, 80]. Atunci când oamenii iau cunoştinţă de comunitatea lor culturală, limba leagă gândurile şi sentimentele lor într-o admiraţie comună şi încetează să fie doar un simplu mijloc de comunicare, toate virtuţile limbii punând în valoare facultăţile etnicului [Ibidem, p. 50]. Virtualităţile limbii, prin extinderea conştiinţei comunităţii de limbă, se transformă în conştiinţa comunităţii de destin [Ibidem, p. 35]. Cultura şi limba oferă, prin urmare, ,,certitudinea împlinirii, certitudinea de a fi ca personalitate, ca popor făuritor de istorie. A fi om de cultură înseamnă deja a fi om cu identitate, cu personalitate, precizează M. Cimpoi [3, p. 37].

Când C. Noica afirmă că ,,Limba *ta* nu e o limbă: e gândire, conştiinţă, orizont. Cu limba ta *eşti*" [20, p.221], el identifică limba cu *gândirea,* cu *conştiinţa* şi *orizontul uman,* cu *fiinţarea*. Filosoful român stabileşte că limba este conştiinţă *ca proces* (=gândire), conştiinţă *ca stare*, conştiinţă *ca valoare şi viziune*, conştiinţă *a existenţei*/*mediului existenţial şi fiinţării*.

Ecuaţia *conştiinţă vs valori* ne trimite la adevărul că tot sensul vieţii este legat de valori şi că ,,ceva are sens fiindcă serveşte la realizarea valorilor" (M. Eliade). A da sens vieţii este un *imperativ categoric* şi presupune a indica acele *valori spirituale,* care vor duce la desăvârşirea personalităţii ca centru spiritual, deoarece se realizează astfel pe sine [23, p. 253; 354].

În opinia lui P. Andrei valorile constituie motivul tuturor acţiunilor. Însă între valorile sociale se produce o adevărată luptă pentru realizare. Omul are nevoie de o *conştiinţă teleologică* sau critică, care apreciază valorile în raport cu o valoare supremă – *idealul cultural, valoarea culturală* [1, p.103-106]. De aceea ,,statul democratic trebuie să facă din spiritual şi din cultură un scop principal al activităţii sale", dezvoltând în fiecare cetăţean o conştiinţă puternică [Ibidem, p.9]. A trăi detaşat de cultură înseamnă a trăi inconştient. Hegel a demonstrat cum mişcarea spiritului în câmpul culturii reflectă progresul conştiinţei. Cultura semnifică faptul de ,,a pune în valoare" spiritul. Iar M. Eliade a subliniat, în repetate rânduri, că nicio ,,ordine socială nu se poate clădi decât pe noţiunea de *valoare*" [8, p. 140].

N. Hartmann, citat de N. Râmbu, demonstrează despre conştiinţa umană că rămâne mereu ,,oarbă" la anumite valori. Omul nu este capabil să cuprindă întregul câmp valoric – este un ideal de neatins vreodată pentru omul concret, manifestându-se astfel aspectul tragic al culturii ca realizare de valori. Este deci nevoie de un echilibru axiologic al valorilor, pe care marii gânditori ai omenirii au încercat să-l stabilească prin sensibilizarea fiinţei umane faţă de anumite valori [23, p. 360-363].

Înţelegem, aşadar, interesul şi neliniştea filosofilor, oamenilor de cultură, pedagogilor pentru acele realităţi care sunt mai expresive ontologic decât omul – limba (M. Heidegger, M. Eminescu, C. Noica). Pentru C. Noica limba istorică este manifestarea logosului încifrat *în noi şi în lucruri*, limitaţia ce nu limitează, pentru că ea ne poate oferi universalul. Dar logosul este raţiune şi limbă împreună. Prin urmare, raţiunea nu poate

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

controla şi stăpâni pe deplin limba. Lucrurile se petrec în sens invers, afirmă C. Noica, citat de C. Moraru [17, p. 52-53].

În acest context, M. Foucault este îngrijorat de *raportul dramatic al limbajului cu vizibilul*, de faptul că lipseşte „locul ordinii" [10, p. 25-29]. Gândirea, crede el, este dominată de imposibilitatea de a întemeia sinteze, ordinea este doar ceva de suprafaţă, iar faptul de a fi dominaţi de limbaj şi sistem a provocat „moartea conştiinţei" prin pierderea libertăţii.

Limba oferă totuşi cea mai înaltă măsură posibilă de ordine şi securitate, deoarece o *introducere-de-sens* este în acelaşi timp o *introducere-de-valoare***.** F**.** Nietzsche vrea să demonstreze că limba funcţionează în modul în care funcţionează o credinţă, astfel limbajul nu va mai fi perceput ca închisoare, adică privare de libertate [Apud 11, p. 225-226]. În opinia lui R. Barthes, „spaţiul închis" al vorbirii poate fi părăsit, devenind cavaleri ai credinţei în limbă [Ibidem, p. 227], adică în cultură naţională proprie, prin reflecţie, gândire, exprimare. Orice încercare de exprimare, stabileşte M. Cimpoi, este transformatoare. Mai exact, „limbajul este, esenţialmente, un meta-limbaj" [3, p. 61].

A gândi, consemnează H. Wald, nu înseamnă a nu vorbi, ci a vorbi cu tine însuţi. Iar „dacă gândirea implică vorbirea, atunci conştiinţa, care este gândirea gândirii, implică vorbirea despre vorbire. Conştiinţa se constituie pe temeiul unui metalimbaj". Conştiinţa nu poate să conţină idei gata făcute, deoarece ele sunt semnificaţii ale lucrurilor. Dat fiind faptul că gândirea este rezultatul unei activităţi lingvistice, ea este efectul vorbirii, atunci „ideea vine vorbind" [26, p. 187-192].

Dacă gândirea este continuă devenire şi este favorizată de experienţă, atunci, parafrazându-l pe S. Kierkegaard, afirmăm că pentru a putea exista în limbă, omul trebuie să gândească limba (aşa cum, de exemplu, trebuie să gândească „binele", „frumosul" pentru a putea exista în ele) [Apud 11, p. 182]. Gândirea este dovada certă şi sigură a faptului că existăm cugetând: „*gândesc, deci exist*" [7, p. 128-130].

Conştiinţa lingvistică, ca unitate a limbii şi culturii, este o formă deosebită a conştiinţei umane generale. Cei mai mulţi cercetători identifică caracteristicile limbii şi limbajului cu cele ale conştiinţei şi conştiinţei lingvistice, cu fiinţa umană. Or, *limba este definitorie atât esenţei umane cât şi devenirii prin educaţie a omului în propria sa esenţă* (Vl.Pâslaru).

Conştiinţa lingvistică ca problemă educaţională a fost tratată de către E. Coşeriu şi reluată apoi de B. Schelieben-Lange, T. Slama-Cazacu, G. Bruner, M. Ciolac. Idei referitoare la conştiinţa utilizării limbajului au emis şi J. Dewey, K. Popper, F. Ducat, Vl. Pâslaru etc.

Schlieben-Lange, urmând concepţia dihotomică a lui E. Coşeriu, potrivit căreia conştiinţa lingvistică este o cunoaştere funcţională care se manifestă pasiv şi negativ, relatează despre o „conştiinţă lingvistică implicită (întâlnită la orice vorbitor) care poate fi explicitată de către lingvist". Din punct de vedere evolutiv, conştientizarea lingvistică este un proces care se elaborează stadial: treapta cunoaşterii empirice şi cea a cunoaşterii raţionale [Apud 4, p. 109].

E. Coşeriu susţine că nimeni nu este inconştient când vorbeşte. Activitatea limbajului e perfect conştientă, dar nu e reflexivă [5, p. 87]. Se are în vedere acea tehnică a vorbirii – *a şti să faci*, care are bază intuitivă, dar foarte sigură [Ibidem, p. 14]. Conştiinţa vorbitorilor există deci intuitiv; subiectul vorbitor ştie ce este o limbă, doar că ştie intuitiv. Vorbind despre diferenţa dintre limbaj şi filosofie, savantul constată că limbajul este

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

„o activitate fără nicio reflexivitate, adică fără să se întoarcă asupra sa şi să întrebe ce este această activitate". Diferența este, prin urmare, de nivel [Ibidem, p. 121-125]. Rezultă că, pentru a avea o atitudine de ordin superior față de activitatea lingvistică, ea trebuie să devină o activitate reflexivă.

Totodată, E. Coşeriu scrie că *alteritatea limbajului* (unitatea cu subiectele din trecut şi cu subiectele actuale) face ca limba să fie pentru vorbitor *obligatio,* adică angajament. Astfel, ajungem la obiectul lingvisticii, care „trebuie să studieze limbajul ca obiectivarea unui subiect între subiecte, dotat cu alteritate". În aşa mod se explică şi „greutatea alterității, pe lângă creativitate, în faptele de limbaj [5, p. 17; 6, p. 125]. Pentru cei care înțeleg limba reflexiv acest lucru trebuie să devină o sarcină, iar datoria formatorului este să propună idealuri de limbă [6, p. 130]. A vorbi *mai bine, mai frumos,* înseamnă a vorbi ca *o comunitate mai vastă* şi acest lucru trebuie înțeles ca aspirație şi ca *„afirmare a unei identități culturale superioare*" [Ibidem, p. 129].

În aria reflecțiilor de mai sus, profesorul Vl. Pâslaru dă limbii o definiție filosofico-*pedagogică*, executată în contextul perioadei de conceptualizare a reformei învățământului în R. Moldova: *Limba maternă este primul edificiu şi exponent al culturii naționale. Ea este prima, cea mai firească şi necesară condiție a dezvoltării personalității la toate etapele învățământului şi de formare a viziunii asupra lumii*; „în calitatea sa de viziune despre lume a poporului, de cel mai important tezaur spiritual". Limba maternă „este nu doar un produs al activității, ci activitatea însăşi" [22, p. 225].

Iată de ce, conchide autorul, „aceste funcții ale sale ar trebui să constituie componentele principale ale materiilor de studiu", limba maternă trebuind „să se studieze în şcoală nu ca o sumă de cunoştințe despre limbă ca mijloc de comunicare, ci ca formă de expresie a viziunii despre lume a poporului şi, respectiv, drept cel mai important mijloc de afirmare a personalității în contextul culturi naționale". Depăşind conceptul pedagogic tradițional asupra limbii ca disciplină şcolară, Vl. Pâslaru consideră că în educația lingvistică a elevilor accentul trebuie pus anume pe funcția formativ-conceptuală a limbii – de formare a competenței comunicativ-lingvistice, avansată până la calitatea de metacompetență – viziunea asupra limbii materne [Ibidem].

Conştiința lingvistică se formează printr-un sistem specific de activitate comunicativ-lingvistică, identificabil cu limbajul. Conştiința lingvistică presupune o corelație strânsă între *competența lingvistică,* care prevede utilizarea nemijlocită a limbii şi *competența metalingvistică,* care se referă la felul cum se produce acest lucru, ca o reflecție asupra utilizării şi ca un instrument pentru a fi înțeles. Competența lingvistică, pe măsură ce se formează, contribuie la formarea competenței metalingvistice, adică se urmează calea de la metalingvistic spre lingvistic, dar deja la un nivel superior. Având această competență, vorbitorul poate să-şi reprezinte propria activitate de limbaj şi să-şi aprecieze rezultatele exprimării. Competența metalingvistică presupune *o monitorizare a exprimării* şi are rolul de a-l învăța pe vorbitor cum *să vadă limba, cum s-o înțeleagă.*

Formarea conştiinței lingvistice a ființei umane presupune o raportare a exprimării personale la sine, ea văzându-se pe sine prin interpretarea, „gândirea" limbajului pe care îl utilizează. Ea poate formula răspuns la întrebările „*Ce ştiu despre felul cum mă exprim?*" sau „*Cum se spune în limba română?*". Conştiința lingvistică reprezintă şi protejează *integritatea* şi *identitatea* ființei umane. Ea se manifestă în atitudinea față de valorile naționale exprimate, manifestate prin limbă.

Semnificațiile corelațiilor *limbaj-gândire; limbaj-conştiință; limbaj-cultură*, care fac posibilă acțiunea de formare a conştiinței lingvistice, sunt cuprinse în următoarele

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

idei: conştiinţa, fiind o gândire a gândirii, implică şi „vorbirea despre vorbire” sau necesitatea formării unei competenţe metalingvistice; or, conştientizarea necesităţii unui limbaj interior este logica reflexivă care conduce la metalimbaj; limbajul este catalizator al conştiinţei, căci obiectivează prin conştiinţă cunoştinţele elevului; el aparţine persoanei în măsura în care îl utilizează, fiind o structură a conştiinţei „în discuţie cu ea însăşi”; acest raport se produce sub incidenţa *legii integrării verbale*, care afirmă că procesul de influenţare a comportamentului verbal şi al celui de semnificare este unul conştient [5, 7, 13, 25, 26].

Conştiinţa lingvistică reprezintă starea mentală ocurentă conştientă a fiinţei umane de subiect al vorbirii – ascultător, lector şi producător de acte orale şi scrise ale vorbirii, şi de subiect al formării propriei conştiinţe lingvistice.

Actul de limbaj este indicator al conştiinţei, prin el omul se reprezintă pe sine, iar *actul reflexiv* este un donator de sens, ambele acte integralizând conştiinţa lingvistică. Ea are ca trăsătură caracteristică faptul că este permanent „trează”, în lucru.

Raporturile *conştiinţei cu educaţia*, ne oferă răspunsuri clare la întrebarea lui M. Eliade despre cum putem forma capacitatea oamenilor de *a-şi asuma viitorul culturii* [8, p. 157].

Condiţia indispensabilă de realizare a personalităţii este devenirea în spaţiul libertăţii prin universalizare, autocunoaştere şi autoapreciere. Fiecare persoană umană trebuie să participe la emanciparea sa prin efort propriu. Spiritul nu se realizează fără efort, fără „o noblețe a spiritului, o sensibilitate delicată, un caracter aparte, un nivel ridicat de cultură şi de educaţie” [23, p. 350]. De aceea curajul este considerat de un număr mare de filosofi ai culturii drept valoare fundamentală care ajută la cucerirea libertăţii şi se opune fenomenului de manipulare a conştiinţei. G. Liiceanu scrie: „Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber: ceva este mai important decât faptul de a fi, şi acest „ceva” este însăşi libertatea ca fel adevărat de a fi” [14, p.54]. Or, educaţii trebuie să-şi trăiască educaţia ca pe un fenomen al libertăţii, căci „schimbarea fiinţei umane prin educaţie”, scrie Vl. Pâslaru, este o „schimbare de atitudine” [22, p. 55], ceea ce impune educaţiei calitatea de a fi dinamică, formativă şi centrată valoric, căci „actul educaţional este echivalent cu procesul formării unor atitudini fundamentale care sunt înglobate în termenul generic *cultură*” [Ibidem, p. 47].

Dacă eşti privat de valorile care contează în comunitatea ta culturală, fiind, în acelaşi timp, preocupat mai mult de lucruri comune, dar lipsit totuşi de o „comunitate în sensul tradiţional al cuvântului”, eul devine victima fragmentării, al inconştienţei, menţionează Iv. Markova [16, p. 47-52]. Ca o confirmare a acestora vine teza lui C. Noica, citat de C. Moraru, potrivit căreia problema esenţială a ontologiei trebuie să fie „*nu atât accesul nostru la fiinţă, cât accesul acesteia la o afirmare unitară*” [Apud 17, p. 43].

Devenirea înseamnă schimbare; ordinea umană ca proces gândit, reflectat al devenirii implică angajare şi responsabilitate; atunci scopul educaţional major trebuie să fie acela de a cultiva cel mai înalt nivel de învăţare conştientă. Or, formarea conştiinţei/ conştiinţei lingvistice este o asigurare împotriva dezordinii. Lumea spirituală, ordinea, unitatea pot fi edificate doar de o conştiinţă reflexivă. Educaţia este cu adevărat valoroasă şi umană dacă trezeşte conştiinţa celui care învaţă, iar *educaţia lingvistică se identifică ca atare dacă formează conştiinţa lingvistică şi se realizează în baza acestei conştiinţe lingvistice.*

BDD-A6907 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Andrei P. *Filosofia valorii*. Iaşi: Editura Polirom, 1997.
2. Cimpoi M. *Limba română, „casă a fiinţei noastre*". În: Akademos. Revistă de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă. 2011, nr. 3 (22), p. 18-22.
3. Cimpoi M. *Nostalgia centrului.* În: Limba Română, nr. 7-9, 2002.
4. Ciolac M. *Sociolingvistica şcolară.* Bucureşti: Editura ALL, 1997.
5. Coşeriu E. *Lingvistica integrală*. Bucureşti: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
6. Coşeriu E. *Unitatea lingvistică – unitatea națională.* În: Limba Română, nr. 10, 2002.
7. Descartes R. *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi a căuta adevărul în ştiinţe.* Bucureşti: Editura Academiei Române, 1990.
8. Eliade M. *Profetism românesc. 1.* Bucureşti: Editura Roza vânturilor, 1990.
9. Eliade M. *Profetism românesc. 2.* Bucureşti: Editura Roza vânturilor, 1990.
10. Foucault M. *Cuvintele şi lucrurile.* Bucureşti: Editura Univers, 1996.
11. Fürst M., Tinks J. *Manual de filosofie.* Bucureşti: Humanitas, 2006.
12. Hegel W. *Fenomenologia spiritului.* Bucureşti: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965.
13. Heidegger M. *Originea operei de artă.* Bucureşti: Editura Univers, 1982.
14. Liiceanu G. *Despre limită.* Bucureşti: Editura Humanitas, 2004.
15. Lupaşcu Şt. *Universul psihic*. Iaşi: Institutul European, 2000.
16. Marcova Iv. *Limbaj şi autenticitate.* În: Psihologia socială, nr. 4, 1999.
17. Moraru C. *Constantin Noica (monografie).* Braşov: Editura Aula, 2000.
18. Noica C. *Devenirea întru fiinţă.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
19. Noica C. *Introducere la miracolul eminescian.* Bucureşti: Editura Humanitas, 1992.
19. Noica C. *Povestiri despre om.* Bucureşti: Editura Cartea românească, 1980.
20. Oprea I. *Limba literară şi conştiinţa naţională*. În: Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente. Casa Limbii Române. Chişinău, 2008.
21. Pâslaru VL. *Principiul pozitiv al educației.* Chişinău: Editura Civitas, 2003.
22. Râmbu Nicolae. *Tirania valorilor.* Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, R. A., 2006.
23. Rădulescu-Motru C. *Etnicul românesc.* Bucureşti: Editura Fundației „România de Mâine", 1999.
24. Vâgotski L. S. *Opere psihologice alese. Vol. II.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1972.
25. Wald H. *Ideea vine vorbind.* Bucureşti: Editura Cartea românească, 1983.

BDD-A6907 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:41 UTC)